

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 10, Issue 1, March 2022, p. 226-239

Received	Reviewed	Published	Doi Number
26.06.2021	28.10.2021	30.03.2022	10.29228/ijlet.51907

**A Research on the Work of “Girl with Pearl Earring” in Terms of
Literary and Machine Translation**

Rabia AKSOY ARIKAN¹

ABSTRACT

Johannes Vermeer (1632-1675) was born in the XVII century, in the Golden Age of the Netherlands, when he was the richest and most powerful. He is a painter of the Baroque period who lived in the XIX century. “The Girl with the Pearl Earring” is a painting that is one of the masterpieces of the Dutch painter Johannes Vermeer. As the name implies, the focus of the table is a pearl earring. The painting is also called the “Mona Lisa of the North” or the “Dutch Mona Lisa”. This painting by Vermeer has also inspired many works of art in the XVII century, from whom he was inspired by what was the power that made Vermeer draw this picture. It has been preserving its mystery since the XVII century. In her novel “The Girl with the Pearl Earring”, which is also the subject of the review, the American writer Tracy Chevalier tries to answer all these questions. In his 1999 book of the same name, Chevalier tries to answer the question of who is the girl in Vermeer's painting, why the painter chose her as a model, why she wears such a large pearl earring, and many more in creative novel fiction. The film Girl with a Pearl Earring shot in 2003 is also based on this book again. In this study, detailed information will be given about the translation of novels, which are one of the types of literary translation, and the book written by Chevalier will be examined in the context of human translation and machine translation. First, in order to explain the topic better, explanations will be made about literary translation, and machine translation. Then, the Turkish translation of the novel by Gökçen Reçber will be compared with Google and Yandex translation, the effect of human intervention in translation will be observed. When Machine Translation, application areas, current applications and the methods used were examined, it was seen that the most appropriate method for the study was Rule-Based Machine Translation. In translations made with a rule-based machine translation approach, both the word structures of the source and target languages give results that are directly proportional to each other, the grammar rules, and the word sequence. The aim in this study is to provide an examination of important, and trace artistic works from different angles, to present the need for human intervention with concrete indicators that machine translation can be performed in literary translation as well as in the genre of novel.

Key Words: Johannes Vermeer, Girl with a Pearl Earring, Literary Translation, Machine Translation, Research.

**“İnci Küpeli Kız” Adlı Yapıtın
Edebi Çeviri ve Makine Çevirisi Açısından İncelenmesi**

ÖZET

Johannes Vermeer (1632-1675), Hollanda'nın Altın Çağı'nda, en zengin ve güçlü olduğu XVII. yüzyılda yaşamış bir Barok dönem ressamıdır. “İnci Küpeli Kız” Hollandalı ressam Johannes Vermeer'in başyapıtlarından biri olan tablodur. Adından anlaşılacağı gibi tablonun odak noktası bir inci küpedir. Tablo “Kuzeyin Mona Lisa'sı” ya da “Hollandalı Mona Lisa” olarak da adlandırılmaktadır. Vermeer'in bu tablosu birçok sanat yapıtına da ilham kaynağı olmuştur. Vermeer'e bu resmi çizdiren gücün ne olduğu kimden ilham aldığı XVII. yüzyıldan bu yana gizemini korumaktadır. İncelemenin konusunu da teşkil eden “İnci Küpeli Kız” adlı romanında Amerikalı yazar Tracy Chevalier tüm bu sorulara yanıt vermeye çalışmaktadır. Chevalier 1999'da yayımlanan ve resimle aynı adı taşıyan kitabında, Vermeer'in tablosundaki kızın kim olduğunu, ressamın niye model olarak onu seçtiğini, niçin böyle büyük bir inci küpe taktığını ve daha birçok soruyu yaratıcı roman kurgusunda yanıtlamaya çalışmaktadır. 2003'te çekilen İnci Küpeli Kız filmi de yine bu kitaba dayanmaktadır. Bu çalışmada edebi çeviri türlerinden olan roman çevirisi hakkında detaylı bilgi verilecek, Chevalier tarafından yazılan kitabın insan çevirisi ve makine çevirisi bağlamında incelemesi yapılacaktır. Konuyu daha iyi açıklamak adına

¹ Öğr.Gör.Dr. , Çankırı Karatekin Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü, rarikan18@gmail.com, 0000-0002-9074-7428

öncelikle edebi çeviri, makine çevirisi hakkında açıklamalarda bulunulacak, romanın Gökçen Ezber tarafından yapılan Türkçe çevirisi Google ve Yandex çeviri ile karşılaştırılacak, çeviride insan müdahalesinin etkisi gözlemlenecektir. Makine Çevirisi, uygulama alanları, mevcut uygulamalar ve kullanılan yöntemler incelendiğinde çalışma için en uygun yöntemin Kural Tabanlı Makine Çevirisi olduğu görülmüştür. Kural tabanlı makine çevirisi yaklaşımı ile yapılan çevirilerde, kaynak ve hedef dillerin birbirlerine gerek sözcük yapıları gerek dil bilgisi kuralları, gerekse de sözcük dizimiyle doğru orantılı sonuçlar vermektedir. Bu çalışmanın amacı, önemli ve iz bırakan sanatsal yapıtların farklı açılardan incelenmesini sağlamak, roman çevirisi türünde görüldüğü gibi edebi çeviride de makine çevirisinin yapılabileceğini ve insan müdahalesinin gerekliliğini somut göstergelerle sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Johannes Vermeer, İnci Küpeli Kız, Edebi Çeviri, Makine Çevirisi, İnceleme.

Giriş

Johannes Vermeer, Hollanda'nın Altın Çağı'nda, en zengin ve güçlü olduğu XVII. yüzyılda yaşamış bir Barok dönem ressamıdır. 1632'de doğduğu Delft kentinden hiç ayrılmamış ve orada, 1675'te hayatını kaybetmiştir. Mükemmeliyetçi ve aşırı titiz olmasından dolayı çok yavaş çalışan ve üretken olmayan Vermeer'in günümüze ancak otuz dört resmi ulaşabilmiştir. Ressam Vermeer'in en iyi müşterisi Pieter van Ruijven adlı bir tüccardır. Tablonun ilk sahibinin Pieter van Ruijven olduğu düşünülmektedir. Hollanda'nın Delft kentinde iyi tanınan bir ressam olan Vermeer'in resimlerini çoğunlukla van Ruijven satın almaktadır. Dolayısıyla bu tabloyu da aynı kişinin istediği ya da tamamlandığında satın aldığı tahmin edilmektedir. Vermeer'in resimlerinde ışığı ustaca kullandığı, genellikle orta sınıf insanların iç mekândaki durumlarını resmettiği ve bazı önemli dış mekân betimlemeleri olduğu bilinmektedir. Maddi olarak çok iyi durumda olmasa da Vermeer deniz mavisi olarak bilinen çok pahalı bir pigment boyayı ilk kullananlardandır. İnci Küpeli Kız'ın eşarbindaki mavi de etkileyici tonunu buradan almaktadır. Öldüğünde ailesine ancak borçlarını bırakan Vermeer'in adı ve sanatı iki yüzyıl boyunca unutulmuş olsa da 1860'da bir Alman sanat tarihçi onu yeniden keşfetmiştir. O günden sonra Vermeer'in ünü yayılmış ve en önemli Hollandalı ressamlarından biri olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Sonrasında 1881'deki bir açık artırmada Arnoldus des Tombe adlı bir sanat koleksiyoncusu resmi satın almıştır. Daha sonra bu kişi de 1903'te İnci Küpeli Kız'ı sahibi olduğu diğer tablolarla birlikte Muritshuis Kraliyet Resim Galerisi'ne bağışlamıştır. O zamandan beri tablo bu galerinin koleksiyonunda yer almaktadır. Günümüzde tablo, Hollanda'nın başkenti Lahey'deki Muritshuis Kraliyet Resim Galerisi'nde sergilenmektedir.

Vermeer'e bu resmi çizdiren gücün ne olduğu ona kimin ilham kaynağı olduğu XVII. yüzyıldan bu yana gizemini korumaktadır. İncelemenin konusunu da teşkil eden "İnci Küpeli Kız" adlı romanında Amerikalı yazar Tracy Chevalier tüm bu sorulara yanıt vermeye çalışmaktadır. Ayrıca bu romanda XVII. yüzyıl Hollanda'sında yaratıcılık ve ticaret arasındaki sosyal ilişkilere ışık tutmaktadır. Yazar bu resmi bir kitap olarak yazma düşüncesini, "Vermeer'in tablolarındaki kadınlar bir sır taşıyor gibi gizemli bakıyorlar, birçok hikâye düşünüldü fakat hiçbirini söylenmedi bugüne kadar... Ben bu hikâyelerden birini söylemek istedim" şeklinde açıklamaktadır (Chevalier, 2019: Intr.). Chevalier 1999'da yayımlanan ve resimle aynı adı taşıyan kitabında, Vermeer'in tablosundaki kızın kim olduğunu, ressamın niye model olarak onu seçtiğini, niçin böyle büyük bir inci küpe taktığını ve daha birçok soruyu yaratıcı roman kurgusunda yanıtlamaya çalışmaktadır. 2003'te çekilen İnci Küpeli Kız filmi de yine bu kitaba dayanmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle Chevalier tarafından yazılan kitabın insan çevirisi ve makine çevirisi bağlamında incelemesi daha sonra tablonun sanatsal açıdan incelemesi yapılacaktır. Konuyu daha iyi açıklamak adına öncelikle edebi çeviri, makine çevirisi hakkında bilgi verilecek, romanın Gökçen

Ezber tarafından yapılan Türkçe çevirisi Google ve Yandex çeviri ile karşılaştırılacak, çeviride insan faktörünün rolü gözlemlenecek, sonrasında eserin sanatsal açıdan incelemesine geçilecektir. Bu çalışmanın amacı önemli ve etkisi yıllardır süren yapıtların değişik açılardan incelenmesini sağlamak, sanatın insan dünyasındaki farklı yansımalarını ve insan faktörünün etkisini somut göstergeleriyle sunmaktır.

Edebi Çeviri

Çeviri, "bir dilde (kaynak dil) düzenlenmiş bildirileri anlam ve biçim bakımından eşdeğerlik sağlayarak bir başka dile (hedef dil) aktarma işlemi" (Vardar, 2002: 60) olarak tanımlanır. Çevirinin, farklı amaçlara yönelik değişik biçimlerinden biri olan edebi çeviri kendine özgü özellikler ve yöntemler içermektedir. Birçok çeviri türünde olduğu gibi edebi çeviride de bu sorunlar ilk olarak çevrilen edebi türün yapısal özelliklerinden kaynaklanan sorunlarla karşılaşmaktadır. Özellikle roman çevirilerinde nesnel gerçekler dünyasına doğrudan ulaşılmakta, kesin çözümler bulunmamaktadır. Dolayısıyla edebi çeviri türleri arasında en çok üzerinde çalışmaya uygun bir alan olan roman çevirileri bu özellikleriyle son derece önemlidir. Bu konuda çalışma yapacak olan çevirmenlerin hem hedef dil üzerinde hem de kaynak dil üzerinde dil bilgisinin iyi derecede olması gerekmektedir. Ayrıca çevirisi yapılacak diller arasında sadece dilbilgisi kuralları edebî eserler için yeterli olmamakta; kültürel öğelerin çevirmenler tarafından bilinmesi, dil kurgusunun hedef dile aynı şekilde aktarılması gerekmektedir. Nitekim tasvirlerin, anlam ve dil kurgularının yoğun olarak yaşandığı roman çevirilerinde bu temel özelliklere dikkat edilmemesi çevirinin anlaşılmasına neden olmaktadır. Çevirmenler gerektiğinde kültürel kavramları daha açık net ifadelerle anlatmalı ve bu tür kavramları gerektiğinde notlar ve dipnotlarla açıklamalıdır.

Özellikle edebi çeviriye yönelik ayrıntılı araştırmalar yapan Jiri Levy, "Önemli olan çeviri okurunun yaşantısının özgün yapıt okurunun yaşantısıyla özdeşliği değil, iki okurun da tarihsel kültürel bağlamlarının yapısı içindeki işlevinin özdeşliğidir. Tek olanın dizge içinde işlev kazanması, değişmez geçerliği yönünden bütünlüğe yüceltilebilmesidir." Şeklinde görüş bildirir. Roman çevirisi sürecinde şu aşamalar dikkate alınır: Metnin yazımsal, biçimsel bir sanat yapıtı olarak bütünüyle kavranışı; metnin, anlam çekirdeğinin bulunarak yorumlanması; metnin, dilsel, biçimsel dizgeler arasında karşılıklı bir uyum gözetilerek sanatsal biçimde aktarımı (aktaran Göktürk, 2016: 44). Diğer bir deyişle roman çevirisi süreci kavrama ve aktarma olarak iki aşamalı bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda roman çevirmeni, hem dilbilimci, hem edebi kuramcı, hem de bir eleştirmen niteliği kazanmalıdır.

Roman çevirisinde üzerinde özellikle durulması gerekenler:

- Romanın hangi amaçla yazıldığı ve hangi hedef kültüre çevrileceğinin bilinmesi, uygu çeviri stratejilerinin belirlenmesi,
- Roman metninin bütünlüğünün anlaşılması ve romanı oluşturan unsurların birbiriyle ilişkisinin çözümlenerek ortaya konulması,
- Romanın biçimsel özelliklerinin gözden kaçırılmaması, dilsel özelliklerin aktarımı,
- Romanda geçen kurmaca olaylarla ilgili çoksesliliğe dikkat edilmesi, farklı bakış açılarının ve karakterlerin söylemlerinin yarattığı çok dilliliğin korunması,
- Roman çok eski bir dönemde ya da hedef kültüre tanıdık olmayan bir kültürde yazıldıysa hedef okura yabancı olan tarihsel ve kültürel unsurların aktarımında yöntem belirlenmesi.

Roman çevirmeni anlatılanlara yönelik farklı stratejiler belirler. Kullanacağı stratejiler hedef kültürün beklentilerine uygun olmalı, dil ve kelime seçimine öncelik tanınmalıdır. Roman çevirisinde yaygın olarak kullanılan strateji “sözcüğü sözcüğüne” çeviridir. Çevirmenin kaynak metnin biçimsel özelliklerine bağlı kalarak ve genellikle hedef dilin dilbilgisi kurallarına uygun olarak çeviri metni ürettiği bir strateji olarak tanımlanmaktadır. Bu strateji hedef metnin kullanımı dikkate alınır, kaynak metnin bütünlüğünün bozulmamasına özen gösterilir ve herhangi bir eksiltme ya da ekleme yapılmaz. Bu stratejinin roman çevirisinde rastlanan kelime oyunları ya da karakterlerin diyaloglarında rastlanan çeşitlilik ve zenginliği yansıtmakta yeterli olmadığı durumlarda ödünç alma, çıkarma, ekleme(açıklama), ikame, tarihselleştirme, standartlaştırma, güncelleştirme ve yerleştirme stratejilerinden faydalanılabilir(Gürçağlar, 2014: 42, 43).

Roman çeviri türünün ses, kelime ve cümle düzeyinde romanın bütünü oluşturulan cümle dizileri, paragraflar ve bölümler kendi içinde işlevsel bir ilişki içerisindedir. Bu ilişkilerin tamamı yazarın dile getirmek istediği roman iletisini oluşturur. Ancak romanda dile getirilen bu dünya gerçek dünyadan bazı yönleriyle ayrılmaktadır. Dolayısıyla sanat yapıtı, yaşanan olayların ve kurguların yazar tarafından yapılan kişisel bir yorumunu içermektedir. Nitekim sadece teknik bilgilerle değil yazarın kendi yorumlamalarının, kültürel birikiminin ve bakış açısının da etkili olduğu edebî çeviri türü olan roman çevirilerinde, eserin kitabî kısmından ayrılarak özüne dönüştürülmesinin katkısı son derece büyüktür.

Kısacası edebi eserlerin, kültürlerarası etkileşim konusunda tarihin başlangıcından bu yana büyük bir etkisi bulunmaktadır. Her ulusun kendine özgü edebî eserleri, romanları ve resimleri birçok farklı öğeleri bulunmakla beraber bu yapıtlar uluslararası alanda da önem kazanmaktadır. İnsanlığın ortak miraslarından birisi olan edebi eserlerin çevirisi geçmiş dönemlerde olduğu gibi günümüzde ve ilerleyen dönemlerde de büyük bir öneme sahip olacaktır.

Makine Çevirisi

Çevirmen tarihsel süreç boyunca çeviri sürecinin merkezinde yer alan kişi konumundadır. Çevirisini yaptığı iki dil arasında bir köprü görevi üstlenen çevirmen bu süreçte diller arasındaki bağlantıyı sağlayan kişidir. Günümüzde oldukça önemli bir yere sahip olan teknoloji birçok alanda hayatımıza katkı sunmakta, değişiklik ve yenilikler getirmektedir. Teknoloji her meslek grubunda olduğu gibi çevirmenlikte de yer almaktadır. Makine çevirisi de gitgide artan etkinliğe sahip bu alanlardan birisidir.

Makine çevirisi editör görevinde olan çevirmenin, çeviri kalitesini artırmak için çeviri öncesinde ve sonrasında gerekli düzeltme ve değişiklikleri gerçekleştirmesi, bir dilden başka bir dile bilgisayar aracılığıyla otomatik çeviri yapması olarak tanımlanmaktadır. Makine çevirisi: Bilgisayar Çevirisi, Bilgisayarlı Çeviri, Mekanik Çeviri veya Otomatik Çeviri olarak da adlandırılmaktadır. Ancak farklı kavramlar kullanılsa da “Makine Çevirisi” kavramının genel anlamda kabul gördüğü ve edebi çeviride sıklıkla bu kavramın kullanıldığı görülmektedir.

Günümüzde çeviride teknolojik araçların kullanımının yaygınlaşmasıyla çeviri hızının artırılması, düşük maliyetle çeviri yapılması ve çevirmenden kaynaklanabilecek çeviri hatalarını en aza indirmesinden dolayı makine çevirisi yaygın olarak kullanılmaktadır. Makine çevirisi ya da bilgisayar çevirisi, çeviri sektörünün hemen hemen bütün alanlarında kullanılmaktadır. Hutchins (2004), makine çevirisinin “yayımlama, benzetme, takas ve veri tabanı erişimi” gibi bazı temel amaçlarla

kullanılabileceğini ifade etmektedir. Bu konudaki belirleyici unsurlardan birisi metin türüdür. Örneğin edebi çeviri gibi özellikle içeriğinde yazarın üslubunu içeren ve makine çeviri işlemine uygun olmayan türlerde makine çevirisi fazla tercih edilmeyebilir. Nitekim burada yazarın tam olarak ne demek istediğinin bilgisayar tarafından tam olarak belirlenmesi ve buna uygun çeviri yapması güç olmaktadır. Bunun dışında çok fazla yorum içermeyen ve çevirmenin çok fazla müdahalesini gerektirmeyen çevirilerde makine çevirisinin kullanımı yaygındır. Teknik ya da bilimsel çeviriler bunlara örnek olarak verilebilir. Bunun yanı sıra çeviri çeşitliliğinin artması açısından makine çevirileri oldukça başarılıdır. Burada önemli olan çevirmenin makine çevirisi sürecinde hangi aşamada katkı sağladığıdır. Dolayısıyla çevirmen daha fazla üretmek için makinenin yardımına gereksinim duyan kişi durumundadır. Makine çevirisinde çevirmenin üretici, denetleyici, katkı sağlayıcı ve son düzeltme yapan kişi olmak üzere dört temel işlevi söz konusudur(Tok, 2009: 905-915). Makine çevirisi çalışmaları bir yandan dilbilimin verilerini kullanırken diğer yandan bilgisayar biliminin verilerinden yararlanmaktadır. Bu iki disiplinin ortak çalışma alanı olan Bilgisayarlı Dilbilim ise bu alandaki bütün çalışmaları kapsayan bir kavramdır. Bu nedenle bilgisayar teknolojilerinde yaşanan gelişmeler makine çevirisi alanını doğrudan etkilemektedir. Son yıllarda bu alanda yaşanan gelişmelerin etkisiyle makine çevirisi alanında ve çeviri teknolojilerinde büyük gelişmeler görülmektedir(Aslan, 2019: 18, 19). Dolayısıyla makine çevirisi alanında yapılan çalışmaların amacı en yüksek kalitede ve hızda makine çevirisi üretmektir. Nitekim tüm bu çalışmaların sonucunda asıl ulaşılmak istenilen, çeviride insan faktörünü en az düzeye indirmek ya da tamamen ortadan kaldırmaktır.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak derin öğrenme algoritmaları, konuşma tanıma, görsel nesne tanıma, nesne algılama gibi konularda var olan teknolojiler önemli bir şekilde değişime uğramıştır. Bu teknolojik gelişmeler makine çevirisi alanına olumlu bir şekilde yansımıştır. Bu çalışmaları destekleyen Google, Microsoft, Yandex, IBM gibi büyük şirketler bu alandaki çalışmalara öncülük etmekte ve önemli yatırımlar yapmaktadır(Arslan, 2019:116). Bu sistemlerde yapılan çeviriler, genel olarak sözcüğe ve sözcüğe özgü yapısal özelliklere dayalı bir sistem kullanıldığından bazı durumlarda hatalı sonuçlar olmaktadır. Makine çevirisinde, çeviri sürecinde sözcük yerine cümlenin yapısını ve anlamı temel alınmaktadır. Nitekim insan çevirisine yakın çeviriye vermeyi amaçlayan bir sistem olsa da kimi zaman hatalı çevirilerle karşılaşmaktadır.

Kısacası makine çevirisinde yaşanan bütün bu gelişmeler sonucunda çevirmenin rolü de değişime uğramıştır. Makine çevirisinde çevirmenler çeviri kalitesini artırabilmek için düzenleme ve son düzenleme işlemlerini yaparak bir editör görevi görmektedirler. Bu durum da çevirmenlerin de teknolojiye hâkim olmalarını daha bilgili ve donanımlı olmalarını gerektirmiştir. Çünkü makine çevirisinin tercih edilmesinin en önemli nedenlerinden birisi bu yöntemin hızlı olmasıdır. Bu nedenle çevirmenin hız ve verimliliği arttırmak için bu teknolojileri etkin bir şekilde kullanacak seviyeye ulaşması gerekmektedir.

Yöntem

Makine Çevirisi konusunda kullanılan yöntemler her geçen gün giderek artmaktadır. En çok bilinen yöntemler:

- Sözlük Tabanlı Makine Çevirisi
- İstatistiksel Makine Çevirisi

- Örnek Tabanlı Makine Çevirisi
- Çeviri Hafızası Makine Çevirisi
- Ara Dil Makine Çevirisi
- Kural Tabanlı Makine Çevirisi

Makine Çevirisi, uygulama alanları, mevcut uygulamalar ve kullanılan yöntemler incelendiğinde en uygun yöntemin Kural Tabanlı Makine Çevirisi olduğu görülmüştür. Kural tabanlı makine çevirisi, otomatik çeviri adına kullanılan ilk yöntem olması açısından önemlidir. Bu yöntemi kullanan makine çevirisinde, kaynak dil verilerinin çeviri motorları aracılığıyla önceden programlanan bilgisayar diline dönüştürülür sonrasında bilgisayara tanıtılan hedef dil kodlarına aktarılır. Kural tabanlı makine çevirisi yaklaşımı ile yapılan çeviriler, kaynak ve hedef dillerin birbirlerine gerek sözcük yapıları gerek dil bilgisi kuralları, gerekse de sözcük dizimiyle doğru orantılı sonuçlar vermektedir. Örneğin aynı ya da benzer dil ailesine mensup diller arası yapılan çeviriler, daha olumlu sonuçlar verirken, farklı dil ailelerine bağlı ve yapısal özellikleri ortak olmayan diller arasında yapılan çeviriler olumsuz sonuç vermektedir. "Systran", "Apertium" ve "GramTrans" kural-odaklı makine çevirisi programları bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Balkul:2015, 23). Dolayısıyla kural tabanlı makine çevirisinde, hedef dilde metni oluşturmak için önce kaynak dilde girilen içerik analiz etmek için dil kuralları kullanılır. Analiz sonrası elde edilen kelime ve kurallar hedef dilin kelime ve kuralları ile eşleştirilir, söz dizimi kurallarına göre sonuç elde edilir. Nitekim bu işleyiş aynı veya benzer yapıdaki dillerin çevirisini son derece kolaylaştırmaktadır.

Yapılan bu inceleme "İnci Küpeli Kız" olarak Türkçe'ye çevrilen eserin kaynak metni, insan çevirisi ile yapılmış hedef dildeki bir metni ve çevrimiçi makine çevirisi uygulamaları olan Google Çeviri ve Yandex Çeviri ile üretilmiş hedef dildeki metinleri çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bu romanda eserin otuz sekiz bölümden oluşan kurgusunu içeren, yazınsal yönünü kapsayan ve eserin ana fikrine yönelik kısımlarını içeren yerler belirlenip alıntılanarak veriler oluşturulacaktır. Kaynak metni ve hedef dildeki çeviri metinleri kapsayan alıntılardan oluşturulan veriler karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırmayla, Chevalier'a özgü edebi özelliklere, makine çevirisi uygulamalarının genel özelliklerine, son düzeltme işleminde insan çevirmenin edebi rolüne göre kural tabanlı makine çevirisi yöntemiyle analizler yapılacaktır.

Tartışma

Yapılan incelemelerde çeşitli Makine Çevirisi yöntemleri görülmüştür. Elde edilen bulgular, yöntem ve çeviri incelemesi bölümlerinde sunulmuştur. Bu bölümde ise seçilen "Kural Tabanlı Makine Çevirisi" yönteminin tercih nedenleri verilecektir. İncelemenin özünü teşkil eden çalışmada bu yöntemle daha somut verilere ulaşılabileceği kanaatine varılmıştır.

İnceleme

"İnci Küpeli Kız" Adlı Kitabın Edebi Çeviri ve Makine Çevirisi Açısından İncelenmesi

Romanın ana karakteri Griet'in babası seramik fırını patlamasında görme yeteneğini kaybetmiştir. O da eve katkıda bulunmak için Vermeer'in evinde hizmetçiliğe başlamak durumunda kalmıştır. Ancak

bu süreç onun için hiç de kolay olmayacaktır. Vermeer'in eşi ondan pek hoşlanmamaktadır. Griet bu evde, Vermeer'in resim atölyesini temizlemekle görevlendirilmiştir. Bunun yanı sıra evin başka işleriyle de ilgilenmektedir. Griet diğer hizmetçilerden farkını Vermeer hemen fark etmiştir. Çok fazla konuşmayan, her şeyi sessizce takip eden bu kız, resimdeki eksikleri Vermeer'den önce fark etse de ve hiç sesini çıkarmamakta sonrasında Vermeer de bu eksiklikleri görmektedir. Aralarındaki bu sanatsal ilişki onları farklı duygulara sürüklese de ikisi de yıllarca duygularını birbirlerine açıklayamayacaktır. Hatta Vermeer bir gün Griet'in resmini dahi çizmek isteyecektir. Ancak resimde eksik olan tek şey inci küpedir. Griet bu durumu da fark etmekte ve yine sesini çıkarmamaktadır. Sonrasında Vermeer de eksik olan şeyi fark eder ve eşinin inci küpelerini Griet'a takarak resmi tamamlar. O dönemde hizmetçilerin inci küpe takması hoş karşılanmamaktadır. Eğer bu bir de evin hanımının inci küpesiye durum daha da trajik bir hâl almaktadır. Vermeer'in eşinin bu durumu öğrenmesiyle Griet evi terk etmek durumunda kalır ve onu beklemekte olan kasabın oğlu ile evlenir. On yıl sonra Griet, hastalanır ve ölmek üzere olan Vermeer'in evine tekrar çağrılır. Daha sonra Vermeer ölür ve vasiyeti üzerine inci küpeler Griet'a verilir(Chevalier, 2004).

Tablolar halinde verilen örneklem, 1999 yılında Tracy Chevalier tarafından yazılan "İnci Küpeli Kız" adlı romanın kaynak metni(KM); Gökçen Ezber çevirisiyle ilk olarak 2002 yılında Bilge Kültür Sanat Yayıncılık tarafından yayınlanan basılan kitabın insan çevirmen tarafından hazırlanan hedef metni(ÇM); Google Çeviri(GÇ) ve Yandex Çeviri(YÇ) başlıklarıyla verilmiş metinler de söz konusu iki makine çevirisiyle yapılan hedef metinleri ifade etmektedir. Çeviri karşılaştırmasındaki anlam bütünlüğünü korumak adına romanda ana fikri yansıtan bölümlerin çevirileri dikkate alınmıştır. Anlamda karmaşıklık yaratmamak için tablolarda metinlerin dışında genel ve detay içermeyen yorumlamalar yapılmaya çalışılmıştır.

Tablo1. Griet'in Annesiyle Konuşması.

KM	I sifted through what she had said. "How do you clean a room without moving anything?" "Of course you must move things, but you must find a way to put them back exactly so it looks as if nothing has been disturbed. As you do for your father now that he cannot see." After my father's accident we had learned to place things where he always knew to find them. It was one thing to do this for a blind man, though. Quite for a man with a painter's eyes(Chevalier, 2019, p. 9).
ÇM	Annemin söylediklerini tek tek aklımdan geçirdim. "Bir oda, içindeki eşyalar oynatılmadan nasıl temizlenir?" "Eşyaları elbette oynatmalısın, ama bunu öyle bir biçimde yapmalısın ki, eşyaları tekrar yerlerine koyduğunda sanki hiçbir şeye dokunulmamış gibi dursun. Babanın gözlerinin kaybettiğinden bu yana yaptığın gibi." Babamın geçirdiği kazadan sonra, eşyaları hep onun bildiği yerlere koymaya özen gösterir olmuştuk. Fakat bunu gözleri görmeyen bir adama yapmak başka, ressam gözlerine sahip birine yapmak başkaydı(Chevalier, 2014,s. 13).
GÇ	Söylediklerini gözden geçirdim. "Hiçbir şeyi hareket ettirmeden bir odayı nasıl temizlersiniz?" "Elbette bir şeyleri hareket ettirmelisiniz, ancak onları hiçbir şey rahatsız edilmemiş gibi görünecek şekilde yerine yerleştirmenin bir yolunu bulmalısınız. Artık göremediğine göre baban için yaptığın gibi. "Babamın kazasından sonra, her zaman bulacağını bildiği yerlere bir şeyler yerleştirmeyi öğrenmiştik. Yine de bunu kör bir adam için yapmak bir şeydi. Bir ressamın gözleri olan bir adam için oldukça(GÇ, 2021a).

YÇ	Söylediklerini Gözden geçirdim. "Nasıl bir şey taşmadan bir oda mı?" "Tabii ki bir şeyleri hareket ettirmelisin, ama onları tam olarak geri koymanın bir yolunu bulmalısın, böylece hiçbir şey rahatsız edilmemiş gibi görünüyor. Senin baban için yaptığın gibi, artık göremiyor." Babamın kazasından sonra, onları bulmak için her zaman bildiği şeyleri yerleştirmeyi öğrendik. Ama bunu kör bir adam için yapmak bir şeydi. Oldukça ressamın gözleri olan bir adam için(YÇ, 2021a).

Tablo 1, Griet'in annesiyle konuşması ve bu konuşmayı kendi içinde değerlendirmesini içeren bir bölüm sunmaktadır. ÇM'de eşdeğer bir çeviri yapılmaya çalışılmış, son iki cümle birleştirilip yorumlanarak sözcük ve anlam düzeyinde eşdeğer bir çeviriye ulaşılmıştır. Bu şekilde ana karakter Griet'in yaşadıkları ve duyguları hedef dile aktarılmaya çalışılmıştır. Makine çeviriyle yapılan çevirilere bakıldığında temelde anlatılmak istenenin anlaşıldığı ancak daha çok kelime ve söz dizim hatalarının bulunduğu görülmektedir. Bu gibi uygulamalarda veri tabanına işlenen kelimelerin birden çok anlama sahip olmaları ve makine çevirisinde tek bir anlam dikkate alınacağından çevirilerde bu tür eksiklikler olabilmektedir. GÇ'de özellikle son cümlede devrik bir yapı söz konusu olduğundan insan müdahalesi ve yorumlanmaya gereksinim vardır. Diğer cümlelerde yine insan dokunuşlarıyla gerekli dilbilgisel düzeltmelere ihtiyaç duyulmaktadır. YÇ'de GÇ gibi aynı yöntem kullanıldığı için sözcüğü sözcüğüne hareket edilerek hedef metne ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak çeviride eşdeğerlik sağlamak için aynı şekilde bir insan müdahalesi zorunludur.

Tablo 2. Vermeer'in Konuşması.

KM	"Place the robe over your head as I did. Then the image will be stronger. And look at it from this angle so it will not be upside down." I did not know what to do. The thought of me covered with his robe, unable to see, and him looking at me all the while, made me feel faint. But he was my master. I was meant to do as he said(Chevalier, 2019, p.64).
ÇM	"Pelerini benim yaptığım gibi başının üzerine koy. Böylece imge daha canlı olur. Ve ona şu açıdan bak ki ters görmeyesin." Ne yapacağımı bilmiyordum. Üzerimin bu pelerin ile kaplanacağı, çevremi göremeyeceğim ve bu arada onun bana bakacağı düşüncesi beni bayıltacak gibi yapıyordu. Ama o benim efendimdi. Onun söylediklerini yapmam gerekiyordu(Chevalier, 2014, s.62).
GÇ	"Benim yaptığım gibi bornozu başının üstüne koy. O zaman görüntü daha güçlü olacak. Ve ona bu açıdan bakın ki baş aşağı olmayacak. "Ne yapacağımı bilmiyordum. Cübbesiyle örtülü olduğum, göremediğim ve her zaman bana baktığı düşüncesi, kendimi baygın hissetmeme neden oldu. Ama o benim ustamdı. Dediği gibi yapmam gerekiyordu(GÇ 2021a).
YÇ	"Bornozu benim yaptığım gibi başının üstüne koy. Sonra görüntü daha güçlü olacak. Ve bu açıdan bak, böylece baş aşağı olmayacak." Ne yapacağımı bilmiyordum. Bornozuyla kaplı, göremediğim ve bana sürekli baktığı düşüncesi beni baygın hissettirdi. Ama o benim efendimdi. Dediği gibi yapmam gerekiyordu(YÇ 2021a).

Tablo 2'de Vermeer'in hastalanan fırıncı kızın yerine Griet'tan modellik yapma isteğiyle ilgili konuşma ve Griet'in kendi düşüncelerini ifade ettiği bir kesit sunulmaktadır. ÇM'nin kaynak metinle eşdeğer olduğu görülmektedir. GÇ ve YÇ'de "robe" kelimesi "bornoz" olarak, "strong" kelimesi yorumlanmadan "güçlü" olarak, "master" kelimesi GÇ'de "usta" olarak YÇ'de yorumlanarak "efendi" olarak çevrilmiştir. Cümle diziliminde yine makine çevirilerinde sürekli yaşanan devrik ve yapılandırılmamış cümleler söz konusudur. Bu durumun nedeni makine çevirisinde dil ile ilgili detayların henüz gerçekleştirilememiş olmasındandır. Makine çevirisinin henüz bu aşamaya

gelmemesinden kaynaklanmaktadır. Hedef metinde insan çevirmenin son düzeltme işlemiyle bu sorun giderilecektir.

Tablo 3.Griet'in Duyguları.

KM	I did not like to think of him in that way, with his wife and children. I preferred to think of him alone in his studio. Or not alone, but with only me(Chevalier, 2014, p.86).
ÇM	Onu böyle, eşiyle ve çocuklarıyla düşünmek istemiyordum. Stüdyosunda yalnız olduğu zamanları seviyordum. Ya da yalnız değil, ama yalnızca benimle(Chevalier, 2014, s.82).
GÇ	Karısı ve çocukları ile onu bu şekilde düşünmekten hoşlanmadım. Onu stüdyosunda yalnız düşünmeyi tercih ettim. Ya da yalnız değil, sadece benimle(GÇ 2021a).
YÇ	Onu bu şekilde düşünmekten hoşlanmadım, karısı ve çocukları ile. Onu stüdyosunda yalnız düşünmeyi tercih ettim. Ya da yalnız değil, sadece benimle(YÇ, 2021a).

Tablo 3'de artık Vermeer'e âşık olan Griet'in duygularını ifade eden bir bölümü içermektedir. ÇM'de insan dokunuşuyla Griet'in bu duyguları hedef metine sözcüğü sözcüğüne çeviri yoluyla yansıtılmıştır. GÇ'de makine çevirisinin getirdiği insan dokunuşu olmayan anlatım söz konusu olsa da yine de eşdeğer bir çeviri görülmektedir. YÇ'de devrik ifadeler daha çok dikkati çekse de aynı şekilde eşdeğerlik, tonlama ve vurgulama söz konusudur.

Tablo 4.Vermeer'in Eşi Catharina.

KM	Catharina did not like to have her jewelery box left in the studio, where she could not get to it. She was suspicious of me, in part because she did not like me, but also because she was influenced by the stories we had all heard of maids stealing silver spoons from their mistresses. Stealing and tempting the master of the house-that was mistresses were always looking for in maids(Chevalier, 2019, p.158).
ÇM	Catharina, mücevher kutusunun stüdyoda kalmasından hoşlanmıyordu, istediği zaman onu alamıyordu. Benden kuşkulanıyordu, bunun bir nedeni beni sevmemesiydi, bir nedeni de, hanımefendilerinden gümüş kaşık çalan hizmetçiler hakkında hepimizin duyduğu hikâyelerden etkilenmiş olmasıydı. Hırsızlık yapmak ve evin beyini baştan çıkartmak-bunlar, hanımefendilerin hizmetçilerinde aradığı temel özelliklerdi(Chevalier, 2014, s. 148).

GÇ	Catharina mücevher kutusunun ona ulaşamadığı stüdyoda bırakılmasını istemedi. Benden şüpheleniyordu, kısmen benden hoşlanmadığı için, ama aynı zamanda, hizmetçilerin metreslerinden gümüş kaşık çaldıklarına dair duyduğumuz hikâyelerden de etkilendiği için. Evin efendisini çalmak ve cezbetmek - hanımların her zaman hizmetçilerde aradığı(GÇ, 2021a).
YÇ	Catharina, mücevher kutusunu stüdyoda bırakmaktan hoşlanmadı ve ona ulaşamadı. Kısmen benden hoşlanmadığı için benden şüpheleniyordu, ama aynı zamanda hepimizin metreslerinden Gümüş kaşık çaldığını duyduğumuz hikâyelerden etkilendiği için. Evin efendisini çalmak ve baştan çıkarmak, metreslerin her zaman hizmetçilerde aradığı şeydi(YÇ, 2021a).

Tablo 4'de Vermeer'in eşi Catharina'nın aralarındaki duygusal yakınlığı hissetmesi ve kıskançlığının artık dışavurumuyla ilgili bir bölüm sunulmaktadır. ÇM'de KM'ye eşdeğer ve sözcüğü sözcüğüne bir çevirinin yapıldığı görülmektedir. Cümlelerin dilbilimsel ve anlamsal yapılarında bir bütünlük söz konusudur. Ancak GÇ ve YÇ'de KM'deki ifade edildiği, cümle yerleşimlerinde tutarsızlıklar görüle

de yine de insan çevirmenin son düzeltilmesi ve müdahalesiyle daha uygun bir hâle geleceği düşünülmektedir.

Tablo 5.Griet'in Resmi.

KM	He seemed to be waiting for something. My face began to strain with the fear that I was not giving him what he wanted. "Griet," he said softly. It was all he had to say. My eyes filled with tears I did not shed. I knew now. "Yes. Don't move." He was going to paint me(Chevalier, 2019, p.189).
ÇM	Bir şey bekliyor gibiydi. Yüzüm, ona istediği şeyi veremediğim endişesiyle gerilmeye başladı. "Griet" dedi alçak bir sesle. Söylediği tek şey buydu. Gözlerim yanaklarımdan süzülmeven yaşlarla doldu. Artık anlamıştım. Benim resmimi yapacaktı(Chevalier, 2014, s. 177).
GÇ	Bir şey bekliyor gibiydi. Yüzüm, ona istediğini vermediğim korkusuyla gerilmeye başladı. "Griet," dedi usulca. Tüm söylemesi gereken buydu. Gözlerim akıtmadım gözyaşlarıyla dolu. Artık biliyordum. "Evet. Hareket etmeyin." Beni boyayacaktı(GÇ, 2021a).
YÇ	Bir şey bekliyor gibi görünüyordu. Ona istediğini vermediğim korkusuyla yüzüm gerilmeye başladı. "Griet," dedi usulca. Tek söyleyeceği buydu. Gözlerim dökmediğim gözyaşlarıyla doluydu. Şimdi biliyordum. "Evet. Sakın kımıldama." Beni boyayacaktı(YÇ, 2021a).

Tablo 5'de Ressam Vermeer'in artık Griet'in resmini yapmaya karar vermesi, Griet'in bunu anlaması ve duygularını ifade etmesiyle ilgili bir kesit sunulmaktadır. ÇM'de roman çevirilerinde görülen duygusal anlatımın insan çevirmen dokunuşuyla KM'de ana fikre özgü ifadelerin yansıtıldığı görülmektedir. Ancak GÇ ve YÇ'de makine çevirisinin teknik alt yapısından kaynaklanan ilk anlamın kullanımı ve yorumlamanın olmaması söz konusudur. KM'deki "My eyes filled with tears I did not shed" ifadesinin, GÇ'de "Gözlerim akıtmadığım gözyaşlarıyla doluydu.", YÇ'deki "Gözlerim dökmediğim gözyaşlarıyla doluydu." cümleleri makine çevirisindeki teknik eksikliklerin yansımasıdır. Yine KM'deki "He was going to paint me" cümlesinin GÇ ve YÇ'de "Beni boyayacaktı." şeklinde çevrilmesi makine çevirisinin insana özgü bilişsel süreçlere sahip olamamasından kaynaklanmaktadır. Bu örneklerde de makine çevirisinde insan dokunuşunun ve müdahalesinin gerekliliğini somut olarak göstermektedir.

Tablo 6.Griet'in Evden Gidişi.

KM	For a moment Catharina looked confused, as much by asking a question as by the question itself. She had obviously not checked her jewellery box since seeing the painting. She had no idea if the earrings were gone or not. But she did not like me asking the questions. "Quiet, thief. They'll throw you in prison." She hissed, "and you won't see sunlight for years." She winced again. Something was wrong with her.(Chevalier, 2019, p. 239).
ÇM	Catharina bir an için şaşırılmış göründü, hem benim ona bir soru sormuş olmama hem de sorunun kendisine. Resmi gördükten sonra mücevher kutusunu kontrol etmediği çok açıktı. Küpelerin yerinde durup durmadığı hakkında hiçbir fikir yoktu. Fakat soru sormamdan hoşlanmamıştı. "Kapa çeneni, hırsız. Seni hapse atacaktlar." Dedi öfkeyle. "Bir daha yıllarca güneşin yüzünü göremeyeceksin." Yeniden yüzünü buruşturdu. Bir sorunu var gibiydi(Chevalier, 2014, s.222).

GÇ	Bir an için Catharina'nın kafası karışmış görünüyordu, soru sormak kadar sorunun kendisi de. Tabloyu gördüğünden beri mücevher kutusunu kontrol etmemiş olduğu belliydi. Küpelerin gitmiş olup olmadığına dair hiçbir fikri yoktu. Ama soruları sormamdan hoşlanmadı. Sessiz ol hırsız. Seni hapse atarlar." Tısladı", "ve yıllarca güneş ışığını görmeyeceksin." Yine yüzünü buruşturdu. Onunla ilgili bir sorun vardı(GÇ, 2021a).
YÇ	Bir an için Catharina, sorunun kendisi kadar bir soru sorarak kafası karışmış görünüyordu. Belli ki tabloyu gördüğünden beri mücevher kutusunu kontrol etmemişti. Küpelerin gitmiş olup olmadığı hakkında hiçbir fikri yoktu. Ama bu soruları sormamdan hoşlanmadı. "Sessiz ol, hırsız. Seni hapse atarlar." Tısladı "ve yıllarca güneş ışığı görmeyeceksin." Tekrar irkildi kız. Onda bir sorun vardı (YÇ, 2021a).

Tablo 6'da Catharina'nın inci küpeleri yerinde görememesi, öfkesi ve Griet'ı suçlaması ve evden kovması ile ilgili bir bölüm sunulmuştur. Olaydan bir şey anlayamayan Griet'ın yine konuşma hakkının olmaması ve kendisini savunamaması ana fikre özgü ifadelerle ÇM'de sözcük ve anlam düzeyinde eşdeğer anlayış daha açık bir şekilde yansıtılmıştır. Betimlemelerin, dilbilimsel ve duyuşsal ifadelerin yoğun olarak bulunduğu KM, insan müdahalesiyle hedef metne yansıtılmıştır. GÇ ve YÇ'de de aynı anlayış kısmen de olsa görülmektedir. Ancak özellikle YÇ'de makine çevirisinin etkili olduğu bazı yapısal sorunlar söz konusudur. Devrik cümleler, ifade tarzı ve yorumlamaların olmaması nedenleriyle insan müdahalesinin gerekliliği gözlemlenmektedir. KM'deki "hiss" fiilinin GÇ ve YÇ'de "tısladı" olarak çevrilmesi bu durumun somut örneklerindedir. Ancak burada GÇ'nin YÇ'ye göre anlamı yansıtmak açısından daha etkin olduğu görülmektedir. Bu örneklerde de insan çevirmenin son düzeltmesinin gerekliliği anlaşılmaktadır.

Tablo 7. Griet ve Pieter.

KM	It was easier with Pieter. He simply glanced up at me from his work. I nodded at him. He had decided long ago not to ask questions, even though he knew I had thoughts sometimes that I did not speak of. When he removed my cap on our wedding night and saw the holes in my ears he did not ask(Chevalier, 2019, p. 248).
ÇM	Pieter ile her şey daha kolaydı. Başını şöyle bir kaldırıp bana baktı. Ona başımı salladım. Çok uzun zaman önce, dile getirmediğim düşüncelerimin olduğunu bilmesine karşın sorun sormamaya karar vermişti. Düğün gecemizde başlığımı çıkarttığımda ve kulaklarımdaki delikleri gördüğünde soru sormamıştı(Chevalier, 2014, s. 229).
GÇ	Pieter ile daha kolaydı. Bana işinden baktı. Ona başımı salladım. Bazen bahsetmediğim düşüncelerim olduğunu bilmesine rağmen, uzun zaman önce soru sormamaya karar vermişti. Düğün gecemizde başlığımı çıkarıp kulağımdaki delikleri görünce sormadı(GÇ, 2021a).
YÇ	Pieter ile daha kolaydı. Sadece işinden bana baktı. Ona başımı salladım. Uzun zaman önce soru sormamaya karar vermişti, bazen konuşmadığım düşüncelerim olduğunu bilmesine rağmen. Düğün gecemizdeki şapkamı çıkardığında ve kulaklarımdaki delikleri gördüğünde sormadı(YÇ, 2021a).

Tablo 7'de Griet'ın hayatına giren kasabın oğlu Pieter'la evlenmesi ve sonrasında yaşadığı duyguları anlatan bir kesit sunulmuştur. ÇM'nin yine eşdeğer bir çeviri olduğu görülmektedir. Roman çevirisinde görülen bilişsel ve duyuşsal anlatımlar insan çevirmenin müdahalesiyle etkin bir şekilde hedef metin okuyucularına yansıtılmıştır. KM'deki "He simply glanced up at me from his work." ifadesinin ÇM'de "Başını şöyle bir kaldırıp bana baktı." şeklinde yorumlanması ancak makine çeviri

türleri olan GÇ'de "Bana işinden baktı" ve YÇ'de "Sadece işinden bana baktı." Olarak çevrilmesi, makine çevirisinde anlama özgü bilişsel süreçlere sahip olunmaması ve cümle yapısını temel alan bir sistemle çalıştıklarını bir kez daha ispat etmektedir. Bu örnekte de yine insan çevirmenin bakış açısı ve edebi bilgisi ön plana çıkmaktadır. Roman çevirisinde dilin dışında gelişen olguların insan çevirmene, dilbilgisel çözümlenmelerle ilgili olguların makine çevirisine özgü olduğu gözlemlenmektedir. Nitekim makinenin sadece çeviriyi gerçekleştirdiği insanın ise çeviriyi anlaşılır hâle getirerek aktardığı bu çevirilerde de görülmektedir.

Tablo 8. Vermeer'in Ölümü ve Mirası

KM	Catharina looked down at the letter, glanced at van Leeuwenhoek, then opened her jewelry box. "He asked that you have these." She picked out the earrings and after a moment's hesitation laid them on the table. I felt faint and closed my eyes, touching the back of the chair lightly with my fingers to steady myself. "I have not worn them again." Catharina declared in bitter tone. "I could not." (Chevailier, 2019, p. 259).
ÇM	Catharina bir mektuba, bir van Leeuwnhoek'e baktı, sonra mücevher kutusunu açtı. "Bunları sana vermemi istedi." Küpeleri çıkarttı ve anlık bir duraksamadan sonra masanın üzerine koydu. Bayılacak gibi oldum ve gözlerimi kapattım, destek almak için hafifçe arkamdaki sandalyeye tutundum. "Onları bir daha takmadım," dedi. Catharina acı bir ses tonuyla. "Takamadım." (Chevalier, 2014, s. 238).
GÇ	Catharina mektuba baktı, van Leeuwenhoek'a baktı ve ardından mücevher kutusunu açtı. Bunlara sahip olmanızı istedi. Küpeleri seçti ve bir an tereddüt ettikten sonra onları masanın üzerine koydu. Bayıldım ve gözlerimi kapattım, kendimi sabitlemek için sandalyenin arkasına parmaklarımla hafifçe dokundum. "Onları bir daha giymedim." Catharina acı bir ses tonuyla ilan etti. "Yapamadım." (GÇ, 2021a).
YÇ	Catharina mektuba baktı, Van Leeuwenhoek'e baktı, sonra mücevher kutusunu açtı. Bu var "diye sordu." Küpeleri seçti ve bir an tereddüt ettikten sonra masaya koydu. Kendimi zayıf hissettim ve gözlerimi kapattım, kendimi sabitlemek için parmaklarımla sandalyenin arkasına hafifçe dokundum. "Onları bir daha giymedim." Catharina acı bir tonda ilan etti. "Edemedim." (YÇ, 2021a).

Romanın son bölümünü ve dramatik sonucunu içeren Tablo8'de yer alan bölümde de diğer tablolarda ifadesi olan genel özellikler aynı şekilde görülmektedir. ÇM'nin KM'ye eşdeğer anlatımlar içerdiği gözlemlenmektedir. KM'de geçen "I felt faint" cümlesi, insan çevirmen tarafından "Bayılacak gibi oldum", GÇ'de "Bayıldım", YÇ'de "Kendimi zayıf hissettim" şeklinde çevrilmiştir. Yine bu örnekte de makine çevirisi kaynaklı teknik çeviri eksiklikleri dikkati çekmektedir. KM'deki "declare" ve "I could not" ifadesi, insan müdahalesiyle ÇM'de yorumlanmış ve "Takamadım" olarak, GÇ'de "ilan etti" "Yapamadım" şeklinde, YÇ'de "ilan etti" ve "edemedim" olarak hedef dile çevrilmiştir. Makine çevirisinde görülen devrik cümleler, cümle yapısındaki eksiklikler ve kelime dizilimindeki bozukluklar burada da dikkati çekmektedir. İnsan çevirmen tarafından yapılacak son işlemle roman çevirisinde görülen edebi ifadeler hedef dile daha etkili bir şekilde aktarılacaktır.

Kısacası roman örgüsünün özetini ve ana fikrini içeren sekiz tabloda insana özgü bilişsel özelliklere sahip olmayan GÇ ve YÇ ile çeviri yapıldığında ne gibi bir oluşumla karşılaşılacağı ve ÇM'de gerçekleşen son düzeltme işleminin gerekliliği ifade edilmeye çalışılmıştır. İnsan çevirmenin dil dışı

özelliklere bağlı olarak makine çevirisi ile roman çevirisini ne şekilde yapılabileceğinin örnekleme sunulmuştur.

Sonuç

Bu çalışmada öncelikle Chevalier tarafından yazılan kitabın insan çevirisi ve makine çevirisi bağlamında incelemesi yapılmıştır. Gökçen Ezber tarafından yapılan Türkçe çevirisi Google ve Yandex çeviri ile karşılaştırılmış, çeviride insan faktörünün rolü gözlemlenmiş, sonrasında eserin incelemesi yapılmıştır. Bu şekilde önemli ve etkisi yıllardır süren sanatın farklı yönlerini içeren edebi eserlerin çeviri incelemesi sağlanmış ve insan faktörünün etkisi somut göstergelerle gösterilmeye çalışılmıştır.

İnceleme içeriğinde, makine çevirisiyle yapılan roman çevirisi özellikleri detaylı olarak anlatılmıştır. Chevalier tarafından yazılan "İnci Küpeli Kız" adlı roman üzerinden makine çevirisiyle yapılan edebi çevirilerin insan çevirmene göre anlam ve dilbilim eksiklikleri ortaya çıkarılmıştır. Bu durumda GÇ ve YÇ'nin anlama özgü bilişsel süreçlere sahip olmadığı sözcük ve cümle yapısını temel alan bir sistemle çalıştıkları bir kez daha görülmüştür. Ayrıca çeviride teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı günümüzde roman çevirilerinde de makine çevirisinin kullanılabilmesi gösterilmiştir. Dolayısıyla bu çeviri sürecinde son düzeltme işleminin insan çevirmen tarafından yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Ancak özellikle edebi çevirilerde her son düzeltme işleminin eşdeğerlik ve tutarlılık taşımadığı, bunun ölçütünün insan çevirmenin kültürel alt yapısı, bilgi birikimi ve hayata bakış açısının etkili olduğuna dikkat çekilmiştir. Nitekim makineler sadece çeviri yapmakta, insanlar ise farklı şekillerde yapılan çevirilerin aktarım işlemini gerçekleştirmektedir. Bu çalışmayla insan çevirmen ve makine çevirisinin çevirideki rolleri somut bir şekilde gösterilmiştir.

Teknolojideki gelişmelerin çeviri alanında da yaşanmasıyla, ilk bakışta olumsuz sonuçlara yol açabilecek gibi görünmesine karşın, çeşitliliğin artırılmasıyla çevirmene yeni çalışma alanları sunduğu gözlemlenmiştir. Bunun sonucunda "çevirmenlerin sadece çeviriyi üreten değil; çeviri makinelerinin geliştirilmesi sürecinde görev alan, makine çevirisiyle tercüme edilebilecek metinler üreten[...]kişiler haline gelmeleri tahmin edilmektedir" (Ersoy&Balkul, 2012:301). Özellikle teknik çeviri söz konusu olduğunda, çevirmenin desteğiyle makine çevirisinde daha etkin sonuçlar elde edildiği düşünüldüğünde, çevirmenlerin gelecekte teknik alanda ilerleme kaydetmeleri kaçınılmazdır.

Günümüzde makine çevirisinde başarılı sonuçlar elde edilse de insan çevirisinin sunduğu incelik ve ayrıntıları tam olarak yansıtmaya henüz ulaşamamıştır. Bu nedenle çevirmenler, kaynak metnin düzenlenmesi, hedef metnin düzenlenmesi, ön ve son düzeltmeler gibi görevlerle makine çevirisinde hâlen daha etkin rol almaktadırlar. Hutchins ve Somers'in 1992 yılında makine çevirisi üzerine yaptıkları çalışmada ifade ettikleri "insan müdahalesi olmaksızın herhangi bir dildeki cümleyi başka bir dile mükemmel derecede çevirisini yapabilecek bir çeviri makinesi yoktur" (Hutchins ve Somers:1992, 1) açıklama; makine çevirisinin ilerlemelere bakıldığında geliştiği, alandaki çalışmaların artmasıyla yakın zamanda "insan müdahalesi olmaksızın herhangi bir dildeki cümleyi başka bir dile mükemmel derecede çevirisini yapabilecek bir çeviri makinesi vardır." Şeklinde kullanılabilmesi ifade edilebilir.

Kısacası bu çalışmada görüldüğü üzere roman çevirisinde makine çevirisi uygulamalarının kullanılabilmesi, teknolojinin ilerlemesiyle bu işlemlerin de geliştirilebileceği, çevirmen ve makine ikilisinin daha etkili sonuçlar elde edebileceği somut verilerle sunulmuştur. İlerleyen dönemlerde

teknolojinin daha da geliştirilmesiyle, insan çevirmenin müdahalelerini en aza indirecek ya da insan müdahalesini gerektirmeyecek çalışmalar gözlemlenebilecektir.

Kaynakça

- Aslan, E. (2019). Makine Çevirisi. İstanbul: Hiperyayın.
- Balkul, H. İ. (2015). Türkiye’de Akademik Çeviri Eğitiminde Çeviri Teknolojilerinin Yerinin Sorgulanması: Müfredat Analizi ve Öğretim Elemanlarının Konuya İlişkin Görüşleri Üzerinden Bir İnceleme. Doktora Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Chevalier, T.(2019). Girl with a Pearl Earring. UK: The Brough Press.
- Chevalier, T.(2004). İnci Küpeli Kız. Çeviren: Gökçen Ezber. İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- Ersoy, H. & Balkul, H.İ. (2012). Teknolojik Gelişmelerin Çevirmen ve Çeviri Mesleği Açısından Olumlu ve Olumsuz Etkileri: Çeviri Alanında Yeni Yaklaşımlar, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries), Cilt/Volume:7, Sayı/Number:2, Yıl/Year: 2012.
- Göktürk, A. (2016). Çeviri: Dillerin Dili. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Guerra, A. F. (2000). Machine Translation: Capabilities and Limitations. Valencia: Universitat de Valencia.
- Gürçağlar, Ş.T.(2014). Çevirinin A, B,C’si. İstanbul: Say Yayıncılık.
- Hutchins, J. (2004a). Machine translation and computer-based translation tools: what’s available and how it’s used, <http://www.hutchinsweb.me.uk/Valladolid-2004.pdf> (27.07.2021).
- Tekin, C.(2008)İngilizce’den Türkçe’ye Makine Çevirisi Modülü, Bilgisayar Mühendisliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Tok, Z. (2020). Bilgisayar Destekli Çeviri. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Tok, Ziya. Bilgisayar Destekli Çeviri Sürecinde Çevirmenin Görevi, Journal of Turkish Studies Language and Literature, Volume 14, Issue 2, 2019, p.905-915.
- Hutchins, WJ. & Somers, HL. (1992). An Introduction to Machine Translation. Londra: Academic Press.
- Vardar, B. (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Multilingual Yabancı Dil Yayınları: İstanbul.

İnternet Kaynakları

- http://www.essentialvermeer.com/catalogue/girl_with_a_pearl_earring.html.(Erişim Tarihi: 23.04.2020)
- <https://translate.google.com/>
(GÇ, 2021a/2021b/2021c/2021ç/2021d.), Erişim Tarihi: 09.04.2021.
- <https://ceviri.yandex.com.tr/>
(YÇ, 2021a/2021b/2021c/2021ç/2021d.), Erişim Tarihi:09.04.2021
- <https://artsandculture.google.com/story/4QURly756ITdZw?hl=tr>